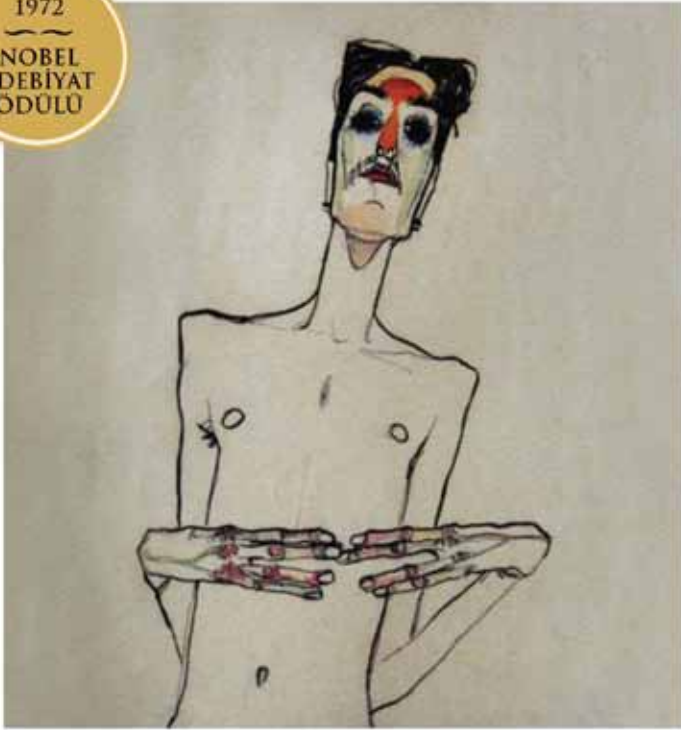

HEINRICH BÖLL

PALYAÇO

1972

NOBEL
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

ROMAN

Çeviri: AHMET ARPAD

♥
CAN

2.
BASKI

HEINRICH BÖLL
PALYAÇO

Ansichten eines Clowns, Heinrich Böll

© 1963, 1985, 2004, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Köln, Almanya

© 2013, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2013

2. basım: Nisan 2014, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sabuncuoğlu

Kapak tasarımı: Act creative

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş

Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-1783-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

HEINRICH BÖLL
PALYAÇO

ROMAN

1972 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Almanca aslından çeviren

Ahmet Arpad

Heinrich Böll'ün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Fotoğrafta Kadın da Vardı, 1998

Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru, 1999

Babasız Evler, 1999

Dokuz Buçukta Bilardo, 2000

Yolcu Sparta'ya Varırsan Eğer, 2011

HEINRICH BÖLL, 1917'de Köln'de doğdu. İkinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaştı, birkaç kez yaralandı, esir düştü. Savaştan sonra hem üniversite öğrenimini sürdürdü, hem de ağabeyinin marangozhanesinde çırak olarak çalıştı. İlk öyküleri 1947'den sonra yayımlanmaya başladı. Eserleri için aldığı ödüller arasında 1967 Georg-Büchner Ödülü, 1972 Nobel Edebiyat Ödülü vardır. Alman ve Uluslararası PEN Derneği'nin başkanlığını yaptı. 16 Temmuz 1985'te öldü. Heinrich Böll, edebiyat yaşamına öykü yazarak başlamış ve öykücülüğü hep ön planda tutmuştur. İlk çalışmalarından en nitelikli yapıtlarına kadar, Böll'ün öykülerinde keskin gözlemcilik yeteneği, çağdaş ve eleştirel düşünce yapısı, alaycılığı, insancıl yaklaşımı kendini açıkça belli eder. Böll'ün eserleri yalnız Almanya içinde ve Alman dilini kullanan ülkelerde değil, bütün dünyada XX. yüzyılın önde gelen klasikleri arasına girmiştir.

AHMET ARPAD, 1942'de İstanbul'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Alman ve Avusturya okullarında, yükseköğrenimini İÜ Alman Dili Edebiyatı'nda tamamladı. 1968'den bu yana Almanya'da, serbest gazeteci, fotoğraf sanatçısı ve çevirmen olarak yaşamını sürdürüyor. Özellikle Heinrich Böll, Gerhard Hauptmann, Hermann Hesse, Stefan Zweig, Anna Seghers, Pablo Neruda, Johannes M. Simmel, Thomas Bernhard ve Harry Mulisch'in çeşitli eserlerini dilimize kazandırmıştır. 2012'de Tarabya Çeviri Ödülü'ne layık görülmüştür.

Annemarie için

O'ndan habersiz olanlar görecekler,
duymamış olanlar anlayacaklar.

I

Bonn'a vardığımda hava kararmıştı. Bir yere varışından sonra yaptığım hareketler beş yıldır hep aynıydı, otomatikleşmiştim artık. Peron merdivenlerini inip çıkmak, bavulu yere koymak, palto cebinden bilet çıkarmak, bavulu yerden almak, bileti vermek, akşam gazeteleri için bayiye uğramak, istasyondan dışarı çıkıp bir taksiye el etmek. Hemen hemen beş yıldır her sabah bir yere doğru yola çıktım veya bir yere vardım. Sabahları peron merdivenlerini çıkıp indim, öğleden sonraları inip çıktım, taksilere el ettim, elbisemin cebinde para aradım, bayiden akşam gazetelerini aldım ve bilinçaltımın bir köşesinde bu otomatikleşmenin içime işlemiş olan kaygısızlığını duydum. Marie, o Katolik Züpfner'le evlenmek için beni terk ettiğinden beri bu hareketlerin akışı daha da üzüntü verici oldu. İstasyondan otele, otele istasyona olan uzaklığın bir ölçüsü vardı: taksimetre. İki mark, üç mark, dört mark elli fenikti, istasyona olan uzaklık. Marie gittikten sonra yaptığım hareketlere şaşmaya başladım. Otel ile istasyonu birbirine karıştırdım, danışmanın önünde sinirli sinirli bilet aradım veya istasyon çıkışındaki memura oda numaramı sordum. Kader denilen şey, mesleğimi ve durumumu anımsatıyor bana. Bir palyaçoym ben. Resmî meslek adı: komedyen. Hiç-

bir kiliseye vergi borcu yok, yirmi yedi yaşında ve en önemli numaralarından biri de varış ve yola çıkış. Bütün oyun süresince seyircinin bu varış ve yola çıkışları birbirine karıştırdığı uzun bir pandomim. Genellikle trende de numaramı (altı yüzden fazla) yine şöyle bir tekrarladığımdan, sonrasında fantezimin beni mağlup ettiği de olmuştur: Hızla bir otele girer, hareket tarifesini arar, treni kaçırmamak için koşa koşa merdivenleri çıkar inerim. Aslında odama gitmeli, rolüme hazırlanmalıyım. Neyse ki beni birçok otelde tanırlar. Beş yıl içinde, değişme imkânı az olan bir düzen oluştu. Beni iyi tanıyan menajerim, mümkün olduğu kadar az yıpranmama dikkat eder. Sanatçı gözüyle baktıklarından, bana tam bir hürmet gösterirler. Otelde odama girince, rahatlık sarar her yanıma. Zarif bir vazoya yerleştirilmiş çiçekleri koklar, paltomu sırtımdan çıkarıp atar, ayakkabılarımı –ayakkabılardan nefret ediyorum– odanın bir köşesine fırlatır ve cici bir oda hizmetçisinin getirdiği kahve ile kanyagımı içerim. Sonra da insanı rahatlatan güzel kokulu, pahalı bir sabunla banyo yaparım. Banyoda gazete okur, yüksek sesle ilahiler söylerim. Okul günlerimden hatırımda kalan korallar, ilahiler, sekanslar. Koyu Protestan olan annem ve babam, savaştan sonra moda olduğu üzere mezhepler arasındaki barışa hürmetlerinden beni Katolik bir okula yolladılar. Ben dindar değilimdir, kiliseye filan gitmem. Ancak bir çeşit tedavi gibi gelen dinî kitap ve şarkıları okurum; çocukluğumdan bu yana çektiğim melankoli ve baş ağrılarımın geçmesine yardımcı oldukları için. Marie, o Katolik adama kaçtığından beri, bu iki derdim daha da artmıştı. Ağrılarımı dindirmede en iyi yardımcılarım sayılan *Tantum ergo*¹ veya *Ave Maria* dua-

1. Adını ilk sözcüklerinden alan Latince bir ilahi.

sı da artık pek işe yaramaz olmuştu. Daha etkili, fakat geçici bir şey vardı. İçki! Devamlı etki yapacak bir çare ise Marie'ydi. Fakat o da beni terk etmişti. İçkiye alışmış bir palyaço, sarhoş bir dam aktarıcısından daha kolay düşer.

Sarhoş olarak sahneye çıktığımda, tam bir dikkat isteyen hareketlerde şaşırır, bir palyaçonun başına gelebilecek en kötü hataları yaparım, sonra da düştüğüm bu duruma kendi kendime gülerim. Korkunç bir alçalma. Sarhoş olmadığım akşamlarda sahneye çıkacağım (bazen beni arkamdan itmek zorunda kalırlar) âna kadar korkum daha da artar. Bazı eleştirmenlerin “bu düşünceli, fakat esprili neşe” dedikleri, “ardında yüreğin atışları duyulan” şey gerçekte beni bir kukla gibi hareket ettiren boş bir soğukkanlılıktır; fakat en kötüsü, iplerim kopup da yere yığıldığım andır; sanırım transa geçen rahiplerin de durumu böyledir. Marie'nin yanında hep bir sürü mistik kitap vardı, anımsıyorum, onlarda yazanlar çoğu kez “boş” ve “anlamsız” şeylerdi.

Üç hafta boyunca, çoğu zaman sarhoş halde ve aldatıcı bir özgüvenle sahneye çıktım. Sonucunu, karne alana kadar düşleriyle yaşayan tembel bir öğrenciden daha çabuk gördüm. Altı ay öğrencinin düş kurması için uzun bir süredir. Bana ise daha üç hafta sonra çiçek gönderilmez olmuştu. Bir buçuk ay sonra banyolu oda da vermediler ve üçüncü ayın başında istasyona olan uzaklık için yedi mark ödemek zorunda kaldım taksiye. Verdikleri para ise üçte bire inmişti. Artık konyak değil, buğday rakısı içiyor, varyete tiyatrolarda değil, ne olduğu bilinmeyen kimi derneklerin toplantı yaptığı loş salonların berbat ışıklandırılmış sahnelerinde maskaralıklarla insanları güldürmeye çalışıyordum. Kimlerdi onlar? Demiryollarının, posta veya gümrük idaresinin jübilelerinde yaşlı memurlar, Katolik ev kadınları veya Protestan hemşireler keyiflenip gülüyor, meslek kurslarının so-

nunda beni seyredip biraz eğlenmek isteyen subaylar ise, “savunma bakanı” numaramı yaptığımda, ellerinde bira kadehi, gülüp gülmemekte tereddüt ediyorlardı... Ve dün Bochum’da bir sürü gencin önünde Chaplin taklidimi yaparken ayağım kaydı ve düştüğüm yerden kalkamadım. Isıklamadılar bile. Sadece acıyan birkaç kişinin fısıldaşması! Perde kapandı. Hemen topallaya topallaya odama koştum, pılımı pırtımı topladım ve yüzümdeki makyajı bile temizlemeden kaldığım pansiyona döndüm. Taksiye param yetişmeyince pansiyoncu kайдından istedim, tersledi. Homurdanan şoföre elektrikli tıraş makinemi vermek zorunda kaldım; rehin olarak değil, taksi ücreti karşılığı. Şoför de, açılmış bir paket sigara ile iki mark geri verme nezaketi gösterdi. Yapılmamış yatağın üzerine elbiselerimle kendimi attım. Şişenin dibinde kalan içkinin en son damlalarını da bitirdim; aylardan beri ilk defa o gün melankolik değildim, başım da ağrımadı. Yattığım yerde kendimi, kimi zaman gelmesini arzuladığım son günlerimde sandım. Sarhoştum, pis su çukurunda gibiydim. Gömleğimi bir şişe konyak için satabilirdim. Fakat kendimde pazarlık tartışmalarına direnecek gücü görmediğim için bu satıştan vazgeçtim. Mükemmel bir uyku çektim, düşlerle dolu. Ağır sahne perdesi, kalın ve yumuşak ipekten bir örtü gibi üzerimi örtüyordu. Uyku ile düş arasında uyanmaktan korkutuğumu hissettim. Uyandığımda, makyajımı silmemiş olduğumu fark ettim. Sağ dizim de şişmişti. Berbat bir kahvaltı, plastik bir tepsi içinde masama bırakılmıştı. Kahve fincanının yanında da menajerimden gelmiş olan bir telgraf duruyordu:

Koblenz ve Mainz kabul etmediler stop Akşam Bonn’a telefon et stop Zohnerer.

Sonra organizatörden telefon geldi. Onun Hıristiyan eğitim okulunu da yönettiğini bu konuşmamızda anladım. “Ben Kostert,” dedi telefonda soğuk bir sesle. “Ücret meselesini bir daha konuşalım, Herr Schnier.” “Evet, buyurun,” yanıtını verdim, “bu meseleyi görüşebiliriz.”

“Öyle mi?” diye sordu. Sustum. Konuşmasına devam ettiğinde, sesindeki soğukluk sadistçe bir hava taşıyordu. “Bir zamanlar iki yüz mark eden palyaço için yüz marka anlaşmıştık.” Sustu, herhalde bana kızmam için fırsat vermeyi niyeti. Fakat ben de sustum. O devam etti, ancak bu defa terbiyesizce konuşuyordu: “Ben halka faydalı olmak isteyen bir kuruluşun başında bulunuyorum ve inançlarım bana, bir palyaço için yüz mark vermemi yasaklıyor. O palyaçoya yirmi mark yeter de artar bile.” Konuşmam için bir neden yoktu ve yine sustum. Bir sigara yaktım, fincanıma kahve doldurdum ve telefondaki adamın solumalarını dinledim. Dedi ki: “Dinliyor musunuz?” Ben de, “Evet, dinliyorum,” yanıtını verdim ve konuşmasını bekledim. Susmak iyi bir silahtır. Öğrencilik günlerimde de okul müdürünün veya öğretmenlerin karşısına çağrıldığımda hep susmuştum. Hıristiyan Herr Kostert öbür tarafta terliyordu, biliyordum bunu. Bana acımak için kendini büyük göremezdi. Kendine acıdığı için böyle konuşuyordu: “Siz de bana bir teklif yapın, Herr Schnier.”

“İyi dinleyin beni, Herr Kostert,” diye söze başladım, “size şunu teklif ediyorum: Bir taksi çağırın, istasyona gidin, benim için Bonn’a birinci mevki bir bilet alın, bir şişe kanyağı da unutmayın, sonra otele gelin, hesabımı ödeyin, bahşişlerle beraber, buradan istasyona kadar olan taksi paramı da bir zarfa koyun; ayrıca vicdanlı bir Hıristiyan olarak bagajımı Bonn’a göndermeyi de üzerinize alın. Anlaştık mı?”

Hesap yapıyordu herhalde. Sonra gırtlığını temizle-

di ve konuştu: “Fakat ben size elli mark verme niyetindeydim.”

“İyi,” dedim, “öyleyse taksiye değil de tramvaya binin, o zaman biraz daha az para harcarsınız. Tamam mı?”

Yine bazı hesaplar yaptı ve sonra, “Bagajınızı takside yanınıza alamaz mısınız?” dedi.

“Hayır,” yanıtını verdim, “ayağım ağrıyor ve onlarla uğraşamam.” Belli ki o Hıristiyan vicdanı rahatsız olmaya başlamıştı. “Herr Schnier,” dedi sakın bir sesle, “çok üzgünüm ki...”

“Tamam, Herr Kostert,” diye sözünü kestim, “Hıristiyanlar uğruna 54-56 mark tasarruf edebilirim, mutlu olurum.” Anahtara basıp telefonu kapadım ve ahizeyi yanına bıraktım. Öyle bir tipti ki bu Kostert, yine telefon edip uzun uzun konuşmasıyla beni sıkabilirdi. Onu vicdanı ve sınırlarıyla yalnız bırakmak en iyiydi. Melankoli ve baş ağrılarımın dışında, mistik diyebileceğim başka başka özelliğim daha olduğunu söylemeyi unuttum. Ben sanki telefonda konuştuğum insanların kokularını da duyarım. Kostert menekşeli pastillerden emmişti, tatlı tatlı kokuyordu. Kalktım ve dişlerimi fırçaladım. Biraz konuyla gargara yaptım, makyajımı temizledim, sonra yine yatağa uzandım ve düşüncelere daldım. Marie’yi, Hıristiyanları, Katolikleri ve geleceği düşündüm. Belki bir gün içlerine düşeceğim pis su dolu çukurlar da aklımdan geçti. Ellisine yaklaşmış bir palyaço için iki yol vardır: pis su çukuru veya saray. Saray olamazdı ve elli yaşıma da daha yirmi iki yıldan fazla vardı. Koblenz ve Mainz’ın benden vazgeçmesi, herhalde menajerim Zohnerer’in gözünde “alarının birinci kademesi”ydi. Özelliklerimden biri de, tasafsız bir insan oluşumdur. Bonn’da da pis su çukurları vardır ve kim beni elli yaşıma kadar beklemeye zorlayabilir? Marie’yi düşündüm yine: sesini, göğüslerini, ellerini, saçlarını, hareketlerini ve aramızda geçen her

şeyi. Sonra Züpfner hatırıma geldi, evlenmek istediği o adam. Çocukluğumuzda tanışmıştık Züpfner'le. İki arkadaştık. O kadar iyi bir arkadaşlığımız olmuştu ki, yıllar sonra tekrar karşılaştığımızda birbirimize *sen* veya *siz* demek mi gerekiyordu, bilememiştik. Her iki hitap şekli de bizim için sıkıntı vericiydi. Marie'nin niçin onun gibi birine kaçtığını anlamadım; fakat belki de ben Marie'yi hiç anlamamıştım.

Düşüncelerimden bir gürültüyle sıyrıldım. Bu gürültüyü yapanın Kostert olduğunu anlayınca kan beynime sıçradı. Bir köpek gibi kapıyı tırmalıyor, bağırıyordu: "Herr Schnier, dinleyin beni. Bir doktor ister misiniz?" "Yalnız bırakın beni," diye haykırdım, "zarfı kapının altından içeri sürün ve sonra da evinize gidin."

Zarfı içeri sürdü. Kalkıp aldım ve açtım. Bochum'dan Bonn'a ikinci mevki bir tren bileti ve tam sayılmış taksi parası; altı mark ve elli fenik. Hiç olmazsa bu parayı yuvarlak hesap on mark vereceğini ummuştum. Tren bileti de birinci mevki olacaktı; onu zararıyla geri verip ikinci mevki bir bilet alır, beş mark kâr ederdim. "Her şey yolunda mı?" diye seslendi dışarıdan. "Evet," dedim, "hemen defolup gitmeye bakın, sizi gidi kaçık Hristiyan." "Fakat bir dakika," diye konuştu. Ben haykırdım: "Defolun!" Bir an için sessizlik oldu, sonra merdivenleri indiğini duydum. Bu dünyanın çocukları sadece akıllı değil, ışığın çocuklarından daha insancıl ve daha eli açıktır da. İstasyona tramvayla gittim, içki ve sigara alabilmek için para gerekliydi. Pansiyoncu kadın, akşam Bonn'a Monika Silvs adına gönderdiğim ve parasını Kostert'in ödemek istemediği telgrafın ücretini de kesti benden. Bu durumda istasyona kadar taksiyle gitmeye param zaten kalmamıştı. Koblenz'in beni istemediğini öğrenmeden önce çekmiştim Monika'ya telgrafı. Koblenz meselesi sinirime dokunuyordu. "Dizimden ağır yaralandığımdan

sahneye çıkamam,” diye telgraf çekip gösteriden vazgeçseydim daha iyi olurdu. Neyse, hiç olmazsa Monika’ya şu telgrafi yollamıştım ya:

Lütfen evi yarın için hazırlayın. Selamlar, Hans.

2

Bonn’da her şey başkadır. Orada sahneye hiç çıkmamışım; o kentte otururum ve el ettiğim taksi beni bir otele değil, evime götürür. “Evimize,” demeliydim. Marie ve benim. İstasyon memuru sanacağım bir kapıcısı da yoktur. Her şeye rağmen, yılda sadece üç-dört hafta kalabildiğim bu ev bana bütün otellerden daha yabancısıdır. Bonn İstasyonu’ndan çıkınca bir taksiye el etmemek için kendimi zor tuttum. Bu hareketlere öylesine alışmışım ki, bugün beni zor duruma düşürebilirdi. Cebimde sadece bir mark param kalmıştı. Merdivende bir an durdum. Cebimdeki anahtarların evde hangi kapıları açacağını düşündüm. Sokak kapısını, daire kapısını, yazı masasını. Yazı masasını açtığımda da bisikletimin anahtarını bulacaktım. Çoktandır bir anahtarlar pandomimi geçiriyorum aklımdan. Buzdan bir anahtar demetiyle sahneye çıkacaktım, onlar gösterim sırasında yavaş yavaş eriyecekti.

Taksi için param yoktu ve hayatta ilk defa bir taksiye gereksinim duydum: Dizim şişmişti, ayağımı sürüye sürüye alanı geçtim, postanenin olduğu caddeye girdim. Eve giden iki dakikalık bu yol şimdi bana hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Bir sigara otomatına tutundum, karşıdaki eve baktım. Büyükbabam bana bu evden bir kat bırakmıştı. Balkonları güzel boyalı bir apartmandı. Beş

kat ve balkon parmaklıklarının beşi de ayrı renkteydi. Beşinci balkonun parmaklığı pas rengiydi; o katta ben oturdum.

Sahnedeydim, seyirciye bir numara mı sunuyordum? Anahtarı sokak kapısına soktum, erimiyordu, şaşırdım. Asansör kapısını açtım, beşinci düğmeye bastım. Tatlı bir gürültüyle yukarı çıktım. Her kattan geçerken asansörün dar penceresinden koridoru ve oradaki pencereden de dışarıları gördüm: bir heykelin sırtı, alan, kilise; sonra beton duvar, yine aydınlık ve dışarılar: heykel, alan, kilise. Üçüncü katta da aynı şeyler; dördüncü katın penceresinden ise sadece alanı ve heykeli gördüm. Beşinci katta durdu asansör, indim; daire kapısına anahtarı soktum, bu kapı da açıldı; anahtar erimemişti, yine şaşırdım.

Evimde her şey pas rengindeydi: kapılar, elbiseler, gömme dolap. Pas rengi sabahlığıyla siyah koltuğa oturmuş bir kadın yakışırdı bu eve, diye düşündüm. Böyle birisi de gerekliydi bana. Fakat benim sadece melankolim, baş ağrılarım, tasasızlığım ve telefonda koku almamı sağlayan mistik yeteneğim var. Ve bir şey daha: Ben tekeşliliğe inanırım. Dişi ile erkeğin yaptığı şeyleri yapabileceğim tek bir kadın var benim için: Marie. O beni bırakıp gittiğinden bu yana, tıpkı bir rahip gibi yaşıyorum, fakat rahip değilim. Taşradaki eski okuluma gidip oradaki rahiplerden birine akıl danışmayı da düşündüm. Fakat o rahiplerin hepsi de insanı çokeşli bir varlık olarak görür, biliyorum bunu (bu nedenle de tek eşle evliliğe destek verir dururlar ya). Bana da bir canavar gözüyle bakacaklar ve verecekleri üstü kapalı öğüt de daha çok, sevginin satın alındığı alanlara yapacakları bir imadan başka bir şey olmayacaktır. Her Hıristiyan şaşırtmıştır beni, bunlardan biri de Kostert'tir. Katoliklere gelince, onların hiçbir şeyine şaşırmıyorum artık. Yine de sempati duyduğum bazı yanları var. Bundan dört yıl önce bir

gün Marie beni ilerici Katoliklerin toplantısına götürmüştü. Bilgili Katolikleri bana tanıtmaktı amacı ve elbette bir art niyeti vardı. Belki bir gün ben de onlardan biri olurdu (bu düşünceyi her Katolik taşır). Daha toplantı başlar başlamaz fenalık gelmişti bana. O günler palyaçuluk sanatımın gelişme gösterdiği zor günlerdi benim için. Yirmi iki yaşında bile yoktum ve bütün günüm provayla geçiyordu. O akşam da yorgundum, fakat neşeli bir toplulukta bulunacağımı, güzel şaraplar içip nefis yemekler yiyeceğimi, belki sonra da dans edeceğimi düşünüp sevinmiştim (fakat işler kötü gitti ve ne iyi şarap ne de iyi bir yemek vardı). Kötü bir şarap getirdiler; arkasından da kendimi sıkıcı bir profesörün verdiği sosyoloji seminerinde sandığım bir toplantı başladı. Hiç gereksiz ve doğal olmayan bir sıkıcılıktı bu. Önce aralarında dualar ettiler. Ben ise ellerimi nereye koyacağımı, başımı nasıl hareket ettireceğimi bilemedim bir türlü. Böyle toplantılara inançsız bir kişiyi getirmek doğru değil, diye düşündüm. Doğrudan doğruya İsa'ya veya Meryem'e dua etmiyorlardı. Benim gibi Protestan terbiyesi almış birine özel duaların her çeşidini dinletmek ıstırap vermek demektir. Kinkel tarafından kaleme alınmış bir metindi, çok programlıydı, "Ve Sana yalvarıyoruz, gelenekçiye de ilericiye de aynı şekilde adil davranmamızı sağla," vesaire. Neden sonra "akşamın konusu"na geçtiler, "Yaşadığımız toplumda fakirlik var," dediler. Hayatımda geçirdiğim en berbat akşamlardan biri oldu. Dinî konuşmaların bu kadar sıkıcı olabileceğini hiç düşünmemiştim. Şimdi bir şey biliyorum: Bu dine inanmak gerçekten çok güç. Yeniden dirilme ve ahiret. Marie bana sık sık İncil'den bazı bölümleri okurdu. Bütün bunlara inanmak çok zor olmalıydı. Ben Kierkegaard'ı okudum (geleceğin palyaçosunun okuması gerekli faydalı bir kitap), zordu anlaması, fakat sıkıcı değildi. Bilmiyorum, acaba

tığı eline alıp Picasso veya Klee'nin örnekleriyle masa örtüsü işleyenler var mıdır? Fakat bana o akşam öyle geldi ki, bu ilerici Katolikler Aquino'lu Aziz Tommaso, Assisili Aziz Francesco, Bonaventura ve XIII. Leo desenlerini, bellerine taktıkları fakat küçük gelen önlüklere işliyorlardı. Mutlaka salondaki (benden başka) herkesin aylık kazancı en az bin beş yüz marktı. Konuşmalar ilerledikçe de katılımcılar alaycı ve kendini beğenmiş olmaya başladılar. Züpfner hariç. O, bu olup bitene üzüлüp sıkıldı. Sonunda benden bir sigara istedi. Hayatında içtiği ilk sigaraydı verdiğim. Dumanlarını savura savura içti bitirdi. Dikkat ettim, rahatlamış ve yüzüne neşe gelmişti. Ben de Marie'ye üzüлüyordum. Kinkel ayda beş yüz mark kazanan adam anekdotunu anlatırken, Marie'nin yüzü soldu ve titremeye başladı. Adam bu parayla iyi geçiniyormuş; sonra bin kazanmaya başlamış, fakat bazı zorluklarla karşılaşmış. İki bin kazandığında hayat ona sıkıntılarla dolu görünmüş. Fakat kazancı üç bin mark olduğunda, geçimi yine düzelmiş ve tecrübelerini şu sözde bir araya getirmiş: "Ayda beş yüz markla geçinilir. Fakat beş yüz ile üç bin mark arası tam bir felakettir." Kinkel bütün bunları anlatırken birilerini kötü etkilediğini hiç fark etmedi. Ağzında kalın bir puro, elinde şarap bardağı konuşuyor, ara sıra da ufak peynirli galetalardan atıştırıyordu. Toplantının dinî öğütçüsü, ruhani Sommerwild bu hareket ve sözlerden rahatsız olmaya başladı ve Kinkel'i başka bir konuya çekmeye çalıştı. Aklımda kaldığına göre "reaksiyon" kelimesini ortaya attı. Kinkel oltaya gelmişti bile. Yemi ısırmasıyla hemen sinirlendi ve konuşmasını kesti. Konu birden değişti, otomobilden söz etmeye başladı. On iki bin marka satılan bir araba dört bin beş yüze satılardan daha ucuzdur, demeye başladı ve başta karısı olmak üzere herkes derin bir nefes aldı.

Kendini "insanlığa angaje bir yazar" olarak tanımlayan Heinrich Böll, Alman savaş sonrası edebiyatının en önemli yazarlarından biridir.

Hans Schnier, varlıklı bir ailenin oğlu olmasına karşın meslek olarak palyaçoluğu seçmiştir. Evlenmeye ve doğacak çocuklarını Katolik terbiyesiyle büyötmeye yanaşmadığından, toplum baskısına direnemeyen sevgilisi tarafından terk edilir. Hans bu kayıp yüzünden yıkılır, sanatı bitme noktasına gelir.

Palyaço 1963 yılında yayımlandığında Almanya'da büyük tartışmalara yol açmış, Heinrich Böll din karşıtı olmakla suçlanmıştır. Oysa yazar, İkinci Dünya Savaşı sonrası burjuva toplumunun dar kafalılığı ve çarpık ahlakı yüzünden "ayrık" bir bireyin o toplumda kendine yer bulamayışının altını çizer. Palyaçonun maskesi ardında en sarsıcı gerçekleri dile getirir; günlük hayatın acımasızlıklarını, boş kuralları, haksız baskıları okurun yüzüne bir tokat gibi çarpar. Palyaço makyajı, aslında bireyin acılarını, arzularını, umutlarını sakladığı bir maskedir.

Güzel bir söz vardır: hiçbir şey. Hiçbir şey düşünme. Başbakan'ı düşünme, Katolikleri de düşünme. Küvette ağlayan, terliklerine kahve damlayan o palyaçoğu düşün.

Kapak resmi: EGON SCHIELE

ISBN 978-975-07-1783-3

9 789750 717833